

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ ДИЗАЙНУ І МИСТЕЦТВ

Факультет	Образотворче мистецтво	Рівень вищої освіти	перший (бакалавр)
Кафедра	Реставрації та експертизи творів мистецтва	Рік навчання	3
Галузь знань	02 Культура та мистецтво	Вид дисципліни	Обов'язкова
Спеціальність	023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація	Семестр	6

РЕСТАВРАЦІЯ ТВОРІВ ЖИВОПИСУ

Семестр 6

Викладач	Хоменко Катерина Олександрівна
E-mail	khomenkoko@gmail.com
Заняття	За розкладом

Адреса	к. 407, поверх 4, корпус 3, вул. Мистецтв 11
Телефон	057 706-03-50 (кафедра)

КОМУНІКАЦІЯ З ВИКЛАДАЧЕМ

Поза заняттями офіційним каналом комунікації з викладачем є електронні листи. Умови листування: 1) в *темі* листа обов'язково має бути зазначена назва дисципліни (скорочено — РТЖ); 2) в полі тексту листа позначити, хто звертається; 3) файли підписувати таким чином: *прізвище_завдання*. Розширення: *текст* — doc, docx, pdf, *ілюстрації* — jpeg, tiff.

ПЕРЕДУМОВИ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна має обов'язкові передумови для вивчення.

НЕОБХІДНЕ ОБЛАДНАННЯ

Блокнот для конспекту, ручка. Комп'ютерна техніка (ноутбук, планшет тощо) з можливістю виходу до мережі Інтернет. Програми, необхідні для виконання завдань: Microsoft Word. Мікроскопи МБС-2, МБС-9. Приладдя для дослідження в ультрафіолетовому та інфрачервоному діапазоні довжини електромагнітних хвиль. Негатоскоп. Лупи 3-10 крат. Набір світлофільтрів. Реактиви для мікрохімічних досліджень. Різновиди клеїв (глютинові або осетрові) та електронні праски для укріплення фарбового шару. Різновиди фарб

(акрилові, олійні, акварель) та розчинники (вода, скипидар, лак дамарний) для поповнення втрат фарбового шару. Крейда для поповнення втрат ґрунту.

НАВЧАЛЬНІ МАТЕРІАЛИ

Методичні вказівки, література, альбоми репродукцій. Пам'ятки живопису зі старими реставраціями або їх фото. Реставраційні паспорти відреставрованих творів.

Матеріал дисципліни ґрунтується на численних наукових джерелах вітчизняного та зарубіжного походження, публікаціях з теорії та практики у тому числі на, методичних підборках кафедри РЕТМ ХДАДМ. Суттєвою змістовною складовою дисципліни «Основи реставрації творів мистецтва» є поєднання практичних, експериментальних пошуків з теоретичною базою, що впливають на професійні навички студента.

Базова література

Антоненкова Н.О. Реставрація творів мистецтва з наслідками некваліфікованого зміцнення на прикладі ікони Богородиці Суражської невідомого автора другої половини ХІХ ст. *Волинська ікона: дослідження та реставрація: ХХХ міжнародна наукова конференція* м. Луцьк 31 жовтня 2024р. Луцьк С. 3-7.

1. Бідзіля В.О. Біюциди в реставраційній практиці Київ: Національний науково-дослідний реставраційний центр України, 2003. 64 с.
2. Бідзіля О.В., Митківська Т.І. Захист музейних предметів від пошкодження комахами. Київ: ННДРЦУ, 2016. 40 с.
3. Долуда А. О. Методичні рекомендації мистецтвознавчого дослідження творів живопису: спеціальність 023 (Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація). Дисципліна «Експертиза творів живопису». Харків: ХДАДМ, 2025. 88 с.
4. Консервація і реставрація об'єктів культурної спадщини : метод. посібник за ред. І. Прокопенка. Київ : Саміт-книга, 2022. 434 с.
5. Лоханько В.Є. Художні матеріали і техніка живопису. Харків: Мистецтво, 1938. 187 с.
6. Лоханько Ф.П. Флорова Т.І. Художні Матеріали: Техніка живопису. Київ: Держ. видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР., 1960. 142 с.
7. Марченко І. Я. Історія використання деяких тваринних клеїв в реставрації станкового живопису. Молодий вчений. 2015. №2 (17). С. 32 – 36.
8. Марченко І. Я. Розвиток методів та засобів консервації пам'яток станкового живопису в художніх музеях України у радянський період. : дис... канд. іст. Наук: 26.00.05. Київ, 2018. 247 с.
9. Мішель Д., Марінколи, Лукреції Каржер. Консервація середньовічної поліхромної дерев'яної скульптури: історія, теорія, практика Київ: Родовід, 2024. 320 с.
10. Проблеми збереження, консервації і реставрації музейних пам'яток історії та культури: Спецвипуск. Проблеми біопшкодження пам'яток історії та культури /Кол. авторів, кер. Т.О. Кондратюк. Київ: ПІК ПК, 1998. 172 с.

11. Ревенок Н. М. Етичні проблеми реставраційної та експертної діяльності. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал. 2021. № 3. С. 122-128.
12. Скляр С. В. Розчищення станкового живопису від поверхневих забруднень: проблеми вибору детергентів. Наукова реставрація. Історія, сучасність, шляхи модернізації : наук. доп. XI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 11 – 14 вересня 2018р. Київ, 2018. Ч.2 С.148 - 152.
13. Скоп Л. Українське церковне малярство у Галичині: техніка та технологія XV-XVIII ст. Львів: Коло, 2013. 192 с.
14. Сланський Б. Техніка живопису та реставрації .Київ: Мистецтво, 2009. 304 с.
15. Цитович, В.И., Лугина Л.Н., Тимченко Т.Р. Технология и экспертиза живописи. Київ: ННДРЦУ, 2002. 90 с.
16. Шуліка В.В. Методичні рекомендації «Мінеральні фарби темперного живопису». – Харків: ХДАДМ, 2004. – 49 с.

Інформаційні ресурси

<http://restorer.kiev.ua/>

МЕТА Й ЗАВДАННЯ КУРСУ

Метою вивчення дисципліни «**Основи реставрації творів мистецтва**» є:

- оволодіння сучасними методами реставрації станкового живопису з застосуванням сучасних та класичних матеріалів, заснованими на принципах наукової, «музейної» реставрації;
- виконання під час практичної реставрації на високому професійному рівні складних консерваційних та реставраційних робіт на творах, що мають культурну цінність; - самостійне ведення реставраційної документації, вміння орієнтуватись у видах та причинах руйнувань;
- вміння вибирати студентами методики реставрації та реставраційні матеріали, які є найбільш ефективними для даного твору; індивідуально підходити до кожного твору, як до пам'ятки певної історичної епохи.
- **Загальні та спеціальні (фахові, предметні) компетентності, що забезпечує дисципліна**
- ЗК 2. Здатність зберігати і примножувати культурно-мистецькі, екологічні, моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
- ЗК 5.Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 6. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК 7. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК 8. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК 11. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт.

- СК 1. Здатність розуміти базові теоретичні та практичні закономірності створення цілісного продукту предметно-просторового та візуального середовища.
- СК 2. Здатність володіти основними класичними і сучасними категоріями та концепціями мистецтвознавчої науки.
- СК 3. Здатність формулювати цілі особистісного і професійного розвитку та умови їх досягнення, враховуючи тенденції розвитку галузі професійної діяльності, етапів професійного зростання та індивідуально-особистісних особливостей.
- СК 4. Здатність оволодівати різними техніками та технологіями роботи у відповідних матеріалах за спеціалізаціями.
- СК 7. Здатність адаптувати творчу (індивідуальну та колективну) діяльність до вимог і умов споживача.
- СК 8. Здатність проводити аналіз та систематизацію зібраної інформації, діагностику стану збереженості матеріально-предметної структури твору мистецтва, формулювати кінцеву мету реставраційного втручання.
- СК 9. Здатність використовувати професійні знання у практичній та мистецтвознавчій діяльності.
- СК 11. Здатність проводити сучасне мистецтвознавче дослідження з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.
- СК 12. Здатність презентувати художні твори та мистецтвознавчі дослідження у вітчизняному та міжнародному контекстах.
-
- **Очікувані програмні результати навчання:**
- ПРН 2. Виявляти сучасні знання і розуміння предметної галузі та сфери професійної діяльності, застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.
- ПРН 3. Формувати різні типи документів професійного спрямування згідно з вимогами культури усного і писемного мовлення.
- ПРН 4. Орієнтуватися в розмаїтті сучасних програмних та апаратних засобів, використовувати знання і навички роботи з фаховим комп'ютерним забезпеченням (за спеціалізаціями).
- ПРН 5. Аналізувати та обробляти інформацію з різних джерел.
- ПРН 7. Відображати морфологічні, стильові та кольоро-фактурні властивості об'єктів образотворчого, декоративного мистецтва, реставрації та використовувати існуючі методики реставрації творів мистецтва в практичній діяльності за фахом.
- ПРН 9. Застосовувати знання з історії мистецтв у професійній діяльності, впроваджувати український та зарубіжний мистецький досвід.
- ПРН 10. Володіти основами наукового дослідження (робота з бібліографією, реферування, рецензування, приладові та мікрохімічні дослідження).
- ПРН 11. Визначати мету, завдання та етапи мистецької, реставраційної та дослідницької діяльності, сприяти оптимальним соціально-психологічним умовам для якісного виконання

роботи.

- ПРН 13. Застосовувати сучасне програмне забезпечення у професійній діяльності (за спеціалізаціями).
- ПРН 14. Тракувати формотворчі засоби образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації як відображення історичних, соціокультурних, економічних і технологічних етапів розвитку суспільства, комплексно визначати їхню функціональну та естетичну специфіку у комунікативному просторі.
- ПРН 15. Володіти фаховою термінологією, теорією і методикою образотворчого мистецтва, декоративного мистецтва, реставрації мистецьких творів.
- ПРН 16. Розуміти вагому роль українських етномистецьких традицій у стильових рішеннях творів образотворчого, декоративного та сучасного візуального мистецтва.
- ПРН 17. Популяризувати надбання національної та всесвітньої культурної спадщини, а також сприяти проявам патріотизму, національного самоусвідомлення та етнокультурної самоідентифікації.
- ПРН 18. Формувати екологічну свідомість і культуру особистості, застосовувати екологічні принципи в житті та професійній діяльності

ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Навчальна дисципліна «**Реставрація творів живопису**» складається з 2 модулів, які містять 8 завдань, які зв'язані між собою змістовими складовими.

3 курс. 6 семестр. Реставрація творів живопису з середніми руйнуваннями фарбового шару, ґрунту, основи

Розділ 1.

Завдання 1. Вивчення методів ізоляції фарбового шару. Типи ізоляційних лаків, призначення, особливості нанесення, вибір матеріалів в залежності від техніки та стану живопису.

Завдання 2. Оволодіння техніками тонування (відновлення фарбового шару). Точкове, лінійне та площинне тонування. Принципи візуальної цілісності.

Завдання 3. Принципи реконструкції зображення. Межі допустимого втручання, матеріали та техніки.

Завдання 4. Комплексна реставрація фрагменту живописного твору. Поєднання консервативних та реконструктивних втручань. Узгодження тону, фактури та загальної колористики.

Розділ 2.

Завдання 1. Оволодіння навичками дублювання основи твору

Завдання 2. Дослідження процесу відновлення проривів полотняної основи

Завдання 3. Нанесення фінального захисного лакового покриття

Завдання 4. Розробка реставраційного паспорта. Підготовка до експонування

ФОРМАТ ДИСЦИПЛІНИ

Під час освоєння студентами дисципліни «Реставрація творів живопису» оволодіння знаннями здійснюється з урахуванням вимог щодо навчального процесу. Програмою передбачено отримання, закріплення знань і умінь, та розвиток навичок, що стосуються процесу роботи з пам'ятками станкового живопису. На цьому етапі навчання студент не тільки отримує теоретичну та практичну базу знань, але і навчається безпосередньо застосовувати її механізми у практичній реставрації.

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми
1	Порівняльний аналіз традиційних та новітніх матеріалів та методик консервації
2	Потоншення лакової плівки : етичні межі та технологічні ризики
3	Дослідження методик усунення наслідків термічних ушкоджень
4	Порівняльний аналіз органічних та синтетичних матеріалів, які використовуються в процесі укріплення
5	Дослідження принципів візуальної інтеграції реставраційних втручань
6	Вплив лакового шару на колористику та довготривале збереження твору
7	Реставраційна документація: структура, стандарти, значення для музейної практики
8	Практичне виконання тонувань (відновлення фарбового шару)
9	Практичне застосування навичок по нанесенню ізоляційного шару та захисного покриття
10.	В залежності від твору, оволодіння навичками дублювання чи реконструкції зображення

ФОРМАТ СЕМЕСТРОВОГО КОНТРОЛЮ

Підсумковий контроль засвоєння знань здійснюється у формі *екзаменаційного перегляду*. Передбачено рубіжні етапи контролю у формі поточних модульних переглядів.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ

Національна	Бали	ECTS	Диференціація А (внутрішня)	Національна	Бали	ECTS
відмінно	90–100	A	A+ 98–100	задовільно	64–74	D
			A 95–97		60–63	E
			A- 90–94	незадовільно	35–59	FX
добре	82–89	B		незадовільно (повторне проходження)	0–34	F
	75–81	C				

ПРАВИЛА ВИКЛАДАЧА

Під час занять необхідно вимкнути звук мобільних телефонів як студентам, так і викладачу. За необхідності аспірант має спитати дозволу вийти з аудиторії (окрім заліку).

Вітається власна думка з теми заняття, аргументоване відстоювання позиції.

У разі відрадження, хвороби тощо викладач має перенести заняття на вільний день за попередньою узгодженістю з студентами.

ПОЛІТИКА ВІДВІДУВАНOSTІ

Пропускати заняття без поважних причин недопустимо (причини пропуску мають бути підтверджені). Запізнення на заняття не вітаються. Якщо студент пропустив певну тему, він повинен самостійно відпрацювати її та на наступному занятті відповісти на ключові питання.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Студенти зобов'язані дотримуватися правил академічної доброчесності (у своїх доповідях, статтях, при складанні екзаменів тощо). Жодні форми порушення академічної доброчесності не толеруються.

Корисні посилання: <https://законодавство.com/zakon-ukrajiny/stattya-akademichnadobrochesnist-325783.html>
<https://saiup.org.ua/novyny/akademichna-dobrochesnist-shho-v-uchniv-ta-studentiv-na-dumtsi/>

РОЗПОДІЛ БАЛІВ

Тема	Форма звітності	Бали
1	Поточний контроль	0–20
2	Поточний контроль	0–20
3	Поточний контроль	0–20
4	Поточний контроль	0–40
	Всього балів	100

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Бали			Критерії оцінювання
	0–20	0–40	
A+	20	40	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, надав додаткові матеріали та приклади за темою. Відповів на додаткові питання. Розширив роботу до рівня тез до конференції. Подача акуратна, без помилок
A	17–19	37–39	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, надав додаткові матеріали за темою. Подача акуратна, без помилок
A-	16	36	Аспірант в повному обсязі опанував матеріал теми, подача акуратна, без помилок
B	12–15	32–35	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, але зробив декілька незначних помилок
C	8–11	22–31	Студент в повному обсязі опанував матеріал теми, але зробив значні помилки, є невеликі проблеми з форматуванням
D	4–7	10–21	Студент не в повному обсязі опанував матеріал теми, робота виконана на недостатньому рівні із значними недоліками (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, відсутність творчого підходу тощо), наявні проблеми з форматуванням
E	1–3	1–9	Студент в недостатньому обсязі опанував матеріал теми, виконана робота має багато значних недоліків (недостатньо розкрита тема, малий обсяг, невідповідність завданню, невчасна подача виконаної роботи, неохайність подання тощо).
	0	0	Пропуск рубіжного контролю